

15 Potop

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XI. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku.

Uczeń:

- 3) omawia przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego
- 4) sytuuje w czasie, lokalizuje i omawia najważniejsze bitwy w XVII wieku

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1654–1667, 1655–1660, 1656, 1657, 1658, 1660, 1667,
- postacie: Karola X Gustawa, Janusza Radziwiłła, Stefana Czarnieckiego, Augustyna Kordeckiego,
- uczestników i przyczyny konfliktu o panowanie nad Morzem Bałtyckim,
- warunki pokoju w Oliwie,
- warunki ugody hadziackiej i rozejmu w Andruszowie.

ROZUMIE

- związek między zawarciem ugody w Perejasławiu a wybuchem wojny Rzeczpospolitej z Moskwą,
- pojęcia: potop, wojna szarpana, śluby lwowskie,
- przyczyny, które skłoniły polską szlachtę do popierania króla szwedzkiego,
- dlaczego oblężenie Jasnej Góry stało się punktem zwrotnym wojny ze Szwecją,
- znaczenie decyzji podjętej przez Jana Kazimierza wobec elektora brandenburskiego,
- dlaczego ugoda hadziacka nie mogła spełnić pokładanych w niej nadziei.

POTRAFI

- przedstawić najważniejsze wydarzenia konfliktu polsko-moskiewskiego,
- przedstawić okoliczności, w jakich doszło do szwedzkiego ataku na Rzeczpospolitą w 1655 r.,
- wyjaśnić postawy polskiej szlachty w pierwszym etapie wojny ze Szwecją,
- przedstawić przebieg oblężenia Jasnej Góry,
- dostrzec wpływ postawy wojsk szwedzkich na zmianę stosunku polskiego społeczeństwa do Szwedów,
- zlokalizować na mapie wydarzenia i miejsca związane z wojną polsko-szwedzką,

- przedstawić okoliczności, w jakich doszło do wznowienia wojny z Moskwą,
- ocenić wpływ wojen prowadzonych ze Szwecją i z Moskwą na dalsze losy Rzeczypospolitej.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne.

I. Wprowadzenie

Prosimy uczniów o przypomnienie, kiedy i z jakich powodów doszło do konfliktu między Rzeczpospolitą i Szwecją w pierwszej połowie XVII w.

Podajemy temat i formułujemy cele lekcji.

II. Rozwinięcie

Wyjaśniamy, że trwające od 1648 r. zmagania między Rzeczpospolitą, Kozakami a Moskwą uważnie obserwował czwarty gracz, a mianowicie nasz północny sąsiad – Szwecja.

Wyświetlamy na rzutniku lub tablicy multimedialnej mapę ukazującą Rzeczpospolitą i Szwecję w połowie XVII w.

Informujemy uczniów, że lekcja o wojnie ze Szwecją będzie rozpatrywana inaczej niż do tej pory. Spojrzymy na konflikt oczami agresora, a nie ofiary i spróbujemy się zastanowić, co sprawiło, że doszło do wojny i że potoczyła się ona w sposób tak niekorzystny dla państwa polsko-litewskiego.

Dzielimy klasę na grupy i rozdajemy instrukcje ► .

Grupa I

Jesteście Szwedami. Wasz kraj jest biedny, ale władca chce uczynić go potężnym i bogatym. Zastanówcie się nad poniższymi kwestiami:

1. W jaki sposób można osiągnąć ten cel?
2. Z jakimi państwami musicie wojować i jakie ziemie zagarnąć?
3. Jaki wpływ na wasze działania ma sytuacja, w jakiej znaleźli się wasi sąsiedzi?
4. Jaki pretekst możecie wykorzystać, aby rozpocząć wojnę?

Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Konflikt o dostęp do Bałtyku* (s. 104).

Grupa II

Jesteście Szwedami. Rozpoczynacie wojnę z Rzeczpospolitą o kontrolę nad Bałtykiem. Zastanówcie się nad poniższymi kwestiami:

1. Gdzie należy zaatakować, aby osiągnąć najlepszy efekt?
2. Jakie czynniki mogą wam sprzyjać?
3. Czego moglibyście się obawiać?

Wykorzystajcie informacje z fragmentu podrozdziału *Najazd wojsk szwedzkich* (s. 104) i tekstu źródłowego (s. 104).

Grupa III

Jesteście Szwedami. Rozpoczęliście wojnę z Rzeczpospolitą o kontrolę nad Bałtykiem. Wyjaśnijcie poniższe kwestie:

1. Jaką postawę przyjęli Polacy i Litwini wobec waszej agresji?
2. Z czego wynikała ta postawa?
3. Jakie czynniki ułatwiły wam prowadzenie działań zbrojnych?
4. Co sądzicie o swoim przeciwniku?

Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Najazd wojsk szwedzkich* (s. 104–105).

Grupa IV

Jesteście Szwedami. Trwa wojna z Rzeczpospolitą. Wyjaśnijcie poniższe kwestie:

1. Co sprawiło, że Polacy przystąpili do walki?
2. O czym świadczy postawa waszego przeciwnika?
3. Co się może zmienić w waszej sytuacji?
4. Jak się w tej sytuacji zachowacie?

Wykorzystajcie informacje zawarte w podrozdziale *Wojna partyzancka* (s. 105–107).

Grupa V

Jesteście Szwedami. Konflikt z Rzeczpospolitą przybiera niekorzystny dla was obrót. Wyjaśnijcie poniższe kwestie:

1. W jaki sposób postanowiliście przeciwdziałać przegranej?
2. Jak na te działania zareagowali Polacy?
3. Co w tej sytuacji możecie zrobić?
4. O czym świadczy podpisany przez was pokój?

Wykorzystajcie treści z podrozdziału *Koniec wojny* (s. 107).

Uczniowie analizują informacje z podręcznika i odpowiadają na pytania zawarte w instrukcjach. Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiciele grup prezentują wyniki swojej pracy.

Podczas prezentacji grupy II oraz grupy IV prosimy o wykorzystanie dodatkowo mapy konfliktu ze Szwecją, którą wyświetlamy na rzutniku lub tablicy multimedialnej.

Po zakończeniu prezentacji zachęcamy uczniów do dyskusji (materiał dla nauczyciela) na temat postaw Polaków w pierwszym etapie potopu i ich wpływu na działania Szwedów oraz późniejszą sytuację Rzeczpospolitej.

Dyskusję kończymy prośbą, aby uczniowie sporządzili ranking czynników, które w największym stopniu przyczyniły się do tego, że Szwedzi zdecydowali się zaatakować i zająć Rzeczpospolitą. W tym celu możemy wykorzystać technikę rankingu diamentowego (materiał dla nauczyciela) ► .

W krótkim opisie prezentujemy postawę cara wobec konfliktu Rzeczpospolitej ze Szwecją. Następnie rozdajemy uczniom komiks ► i po zapoznaniu się z treścią podrozdziału *Wznowienie wojny z Rosją* (s. 108) polecamy uzupełnić dymki zapro-

ponowanymi przez uczniów wypowiedziami i komentarzami każdej z osób tam widocznych.

Po wykonaniu zadania i odczytaniu przez chętne osoby komentarzy prosimy uczniów, aby jeszcze raz zapoznali się z postanowieniami ugody hadziackiej. Możemy w tym celu wyświetlić ją na rzutniku lub tablicy multimedialnej.

Następnie konfrontujemy tekst ugody z drugim, wcześniejszym dokumentem związanym ze sprawą Kozaków ► . Po przeczytaniu tego tekstu zadajemy pytania:

- Jakie nasuwają się wam wnioski na temat charakteru relacji między Polakami i Kozakami oraz przyczyn zmiany, która nastąpiła między rokiem 1638 a 1658?
- Jak sądzą, jaki wpływ na przebieg konfliktu z Kozakami miałyby sformułowanie postanowień ugody hadziackiej w 1648 r.?
- Co sprawiło, że ostatecznie pojawiła się propozycja takiej ugody?

III. Podsumowanie

Rozdajemy karty pracy ► i informujemy, że zadanie, które na nich się znajduje, będzie wstępem do następnych zajęć. Wyjaśniamy uczniom, że stali się właśnie częścią think tanku, który ma za zadanie określić możliwe kierunki rozwoju sytuacji w Rzeczpospolitej po potopie szwedzkim i po wojnie z Moskwą.

Uczniowie wypełniają karty pracy, a następnie wybrane osoby odczytują propozycje zamieszczone przy każdej z wymienionych na karcie pracy kwestii.

Metody kontroli

Ćwiczenia 2 i 3 (zeszyt ćwiczeń, s. 50–51).

Praca domowa

Ćwiczenie 1 (zeszyt ćwiczeń, s. 49).

Materiały dla nauczyciela

Dyskusja

Metoda polegająca na wymianie zdań lub poglądów na dany temat między nauczycielem a uczniami lub między uczniami. Punktem wyjścia dyskusji jest odmiennosc stanowisk osób (obozów) biorących w niej udział, natomiast jej celem – znalezienie rozwiązania, które będzie możliwe do zaakceptowania przez wszystkie strony uczestniczące w dyskusji.

Stosowanie tej metody umożliwi porządkowanie, systematyzowanie i utrwalanie zdobytej wiedzy, a także wzbogacanie jej o nowe elementy. Ponadto pozwala ona na doskonalenie umiejętności budowania dłuższej wypowiedzi ustnej, uczy właściwej argumentacji, obrony własnego stanowiska oraz krytycznego myślenia. Z kolei aspekt wychowawczy dyskusji polega na budowaniu odpowiednich relacji między rozmówcami – liczenia się z opinią drugiej osoby, uznawania argumentów strony przeciwnej, jeśli są słuszne, czy lepszego rozumienia innych.

Duże znaczenie dla właściwego przebiegu dyskusji ma prowadząca ją osoba. Do jej zadań należy zaproponowanie zasad, na jakich odbywać się będzie wymiana

poglądów, egzekwowanie tych zasad, kierowanie przebiegiem dyskusji, udzielanie głosu uczestnikom, podsumowanie pojawiających się ustaleń oraz sformułowanie ostatecznych wniosków.

Zasady poprawnie prowadzonej dyskusji:

- nieprzerywanie sobie wypowiedzi,
- wzajemne słuchanie się uczestników,
- przestrzeganie określonych ram czasowych wypowiedzi,
- atakowanie problemu, a nie przeciwnika,
- dopuszczanie do głosu innych uczestników.

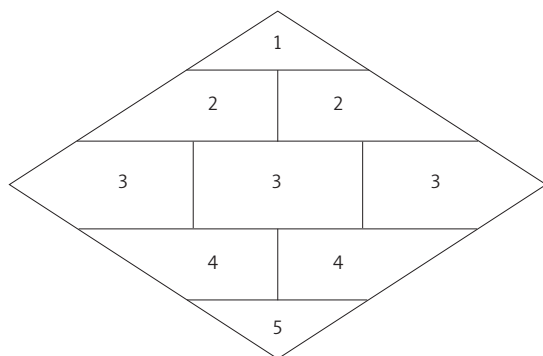
Ranking diamentowy

Metoda służąca hierarchizacji, czyli szeregowaniu informacji ze względu na ich ważność, a także pozwalająca na określanie istniejących między nimi zależności. Umożliwia ona doskonalenie umiejętności krytycznego myślenia, analizy, prezentacji i obrony własnego stanowiska. Uczy też efektywnego porozumiewania się, negocjowania, akceptacji innego niż własny punktu widzenia oraz doboru odpowiednich argumentów w dyskusji.

Przebieg pracy:

1. Nauczyciel dzieli klasę na grupy i przedstawia problem do rozwiązania.
2. Uczniowie dyskutują nad możliwymi odpowiedziami, a następnie dokonują ich hierarchizacji pod względem ważności.
3. Uszeregowane propozycje przybierają formę graficzną (w postaci diamentu).
4. Grupy prezentują efekty swojej pracy, wskazując też na zależności istniejące między poszczególnymi odpowiedziami.

Schemat rankingu diamentowego

- 1 – informacja najważniejsza
5 – informacja najmniej ważna